

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 28, 2010.

ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 28, 2010.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF ARTS, 28, 2010.

UDK 811.163.4'282(497.16)

Јелена БАШАНОВИЋ*

ПРЕГЛЕД ГЛАВНИЈИХ ОСОБИНА АКЦЕНАТСКОГ СИСТЕМА ГОВОРНОГ ПОДРУЧЈА ГОРЊЕ ЗЕТЕ

Апстракт: У раду се истражује прозодијска структура говора Горње Зете, подручја које се налази на шестом километру јужно од Подгорице. Сагледавањем специфичног карактера акцентуације и дефинисањем дистрибуционих правила акцента, испоставило се да овај говор познаје два акцента који се један другом супротстављају само квантитетом, не и интонацијом. Треба напоменути да је вршено систематско поређење стања у овом говору са стањем у другим, не само сродним црногорским говорима (преко монографија и других краћих радова из дијалектологије), које је помогло у предочавању прозодијске структуре овог говора.

Кључне ријечи: Горња Зета, староцрногорски говори, систем, акценат, дистрибуциона правила, отворена и затворена ултима, преношење акцента, ванакценатски квантитет

1. Без обзира на заступљеност црногорских народних говора у дијалектолошкој литератури те „насељеност” црногорског говорног подручја дијалектолошким монографијама, на дијалекатској карти Црне Горе има празнина и неопходно је (монографски) испитати и подручје простране Зетске равнице. Иако је у доступним нам приказима¹ о њему писано сажето а садржајно, морамо констатова-

* Стручни сарадник у Институту за језик и књижевност „Петар II Петровић Његош”, ЦАНУ.

¹ Михаило Стевановић, *Источноцрногорски дијалекат*, Јужнословенски филолог, књ. XIII, Београд 1935; Драгољуб Петровић, *Гласовне особине говора Врачана у Зети*, Годишњак Филозофског факултета, књ. XV/1, Нови Сад 1972; Драгољуб Петровић, *Главније особине акценатског система у говору Врачана у Зети*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XV/2, Нови Сад 1973; Драго

вати њихову неоспорну давнашњост (неки су стари 50-ак година) и потребу описа стања у говору овог подручја на грађи која би се добила од савремених говорника.

1.1. Раздвајање Горње (у даљем тексту ГЗ) и Доње Зете у нашем истраживању иницирано је и оправдано у дијалектологији посвједоченом употребом имена Доња Зета за нижи, пријезерски дио простране равнице² те претпоставком о могућим различитостима у говору које би се могле оправдати поријеклом становништва у ГЗ и честим контактом са становништвом љешанске и градске говорне средине. Такође, неопходно је назначити да се појмови Горња и Доња Зета данас не везују за простране регије некадашње Црне Горе³ те да се име Зета очувало у суженој употреби и значењу – да означава равницу од Подгорице до Скадарског језера коју ријека Цијевна, као природна и оштра граница, дијели на Горњу и Доњу Зету. Истина, не треба да чуди термин *зетски говори* – употребљен у дијалектолији са знатно ширим значењем – да обухвати црногорске говоре старије акцентуације у којима се фонолошки релевантним сматрају само квантитет и мјесто акцента, а евентуалне тонске опозиције настају у резултату уклањања кратког акцента из ултимског слога.⁴

1.2. Како је у радовима ове врсте уобичајено, неопходно је најприје утврдити географски положај назначеног подручја. ГЗ захвата простор на шестом километру јужно од Подгорице. На западној страни област ГЗ одвојена је ријеком Морачом од сусједних Љешкопоља и брда Љешанске и Цеклинске нахије. Источна граница

Ђупић, *Преглед главнијих особина говора Зете*, Јужнословенски филолог, књ. XXXIII, Београд 1977.

² Драгољуб Петровић, *Морфолошке особине у говору Врачана*, Годишњак Филозофског факултета, књ. XVI/1, Нови Сад 1973; Драгољуб Петровић, *Из синтаксичке проблематике говора Врачана*, Годишњак Филозофског факултета, књ. XVII/1, Нови Сад 1974.

³ *Горњу Зету* чинио је Никшић са околином и цијела долина ријеке Зете од извора до спајања са ријеком Морачом. *Доњом Зетом* називао се Скадар са околином. В.: П. А. Ровински, *Црна Гора у прошлости и садашњости. Етнографска рација*, том II, Издавачки центар „Цетиње”, Централна народна библиотека „Ђурђе Црнојевић” Цетиње, Издавачка књижарница Зорана Стојановића Ср. Карловци, Нови Сад 1994, 59, 66.

⁴ Митар Пешикан, *Један општи поглед на црногорске говоре*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXII/1, Нови Сад 1979, 154, фусн. 3; Драгољуб Петровић, *Из акцентолошке проблематике зетских говора*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXVII-XXVIII, Нови Сад 1984-1985.

ГЗ прати ријеку Цијевну, која дијели подручје градске општине Тузи и дио насеља Доње Зете. На јужној страни граница ГЗ иде уз ријеку Морачу, на чијој су десној обали равничарско-брдска села (Грбавци – село Љешанске нахије и Вуковци – село Доње Зете). На сјеверу се ГЗ граничи са урбанизованим насељима (Дајбабе, Зеленика, Дахна). Села ГЗ (Ботун (Б), Српскā (С), Лајковићи (Л), Митровићи (М) и Цијевна (Ц)) међусобно су блиско повезане агломерационе цјелине, смјештене у предјелу између ријека Мораче и Цијевне.⁵ Један од примарних задатака истраживања био је утврдити и карактер и последице међусобних етничких и језичких додира на структуру говора који се испитује, будући да су Љешанска нахија, Катунска нахија, Ријечка нахија и сјеверна Албанија дали знатан проценат становништва овог подручја. Утврдили смо, на основу доступне нам грађе, да су се дошљаци у говору прилагођавали мјештанима и да Љешњани, који су најактивније учествовали у насељавању подручја села Ботун, нијесу више репрезентативни говорници, истина сродних СК-Љ говора. Тачније, битне одлике фонолошког система говора Зетске равнице – обезвучавање финалног консонанта, неутрализована опозиција *л/љ* у корист другога, присуство меког *л* у положају испред вокала предњег реда, тенденција губљења гласа *х* те специфична реченична интонација, регистроване су и у говору досељеника, што је упутило на закључак да је говор старосједилаца асимиловао њихов матични говор.

1.3. Без обзира на констатовану демографску хетерогеност те убијеђења становника овог поднебља да ће с лакоћом препознати говорника Ботуна, који – насупрот говорницима остала четири села, под претпоставком утицаја како љешанског говора тако и поријекла становништва, „отѣжѣ” – нама се чини да с правом третирамо говор подручја ГЗ као лингвистички хомогену цјелину.

2. Прије дефинисања дистрибуционих правила акцента у говору овог подручја, требало је на основу грађе, прикупљене методом која је обиљежила традиционална дијалектолошка истраживања, потврдити ликвидирање и повлачење старог кратког акцента са отворене ултима (*трáвѣ̄* > *трáва*, *ребрѣ̄* > *рѣбро*, *ногá* > *нѣга*), буду-

⁵ В.: Андрија Јовићевић, *Зета и Љешкопоље, Скадарско језеро*, Библиотека Фототипска издања, ЦИД, Подгорица 1999; Павле С. Радусиновић, *Становништво и насеља Зетске равнице од најстаријег до новијег доба*, књ. 2, Никшић 1991.

ћи да је управо судбина ултимског кратког акцента⁶ диференцирала староцрногорске говоре и уврстила испитивани говор у онај са *дјелимично пренесеном акцентуацијом* у метатаксичком духу. Став да нема начелне разлике између љешанске акцентуације и акцентуације говора Љешкопоља и Зете те појаву преношења ултимског кратког акцента М. Пешикан⁷ оправдава везама Зетске равнице и црногорских нахија које су биле интензивне и живе у средњовјековној зетској држави. Акцентуација у дијелу говора Зетске равнице који смо испитивали није „непренесена”⁸, нити је „потпуно стара акцентуација”⁹, по Бошковићевој класификацији, коју и данас прије имају говори Куча, Пипера и Братоножића и коју Д. Петровић објашњава и географским разлозима: затвореношћу ових области „ланцем природних препрека”¹⁰. И заиста, на основу доступне грађе, потврдило се да је рецесија старог кратког ултимског акцента несумњиво одмакла даље у говору ГЗ, што оправдава у науци изречен став да на цијелој староцрногорској територији није морало истовремено доћи до повлачења акцента.¹¹ Ликови са ултимским нагла-

⁶ „И управо од судбине кратког акцента у том положају зависе и правци акцентатске диференцијације на терену зетског дијалекта” (Драгољуб Петровић, *Из акцентолошке проблематике зетских говора*, 610).

⁷ Митар Пешикан, *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XV, Научно дело, Београд 1965, 16, 25.

⁸ Милан Решетар, *Der shtokavishe Dialekt*, Keiserliche Akademie der Wissenschaften, VIII, Wien 1907. Још у првим дијалектолошким приказима, Милан Решетар одређује границу између „старе” и „нове” акцентуације у црногорским говорима и све најважније акцентатске изоглосе. Акцентуација је у црногорским говорима, по ондашњим запажањима М. Решетара, *непренесена, пренесена са крајње кратке ултима и потпуно пренесена*. У говоре који у крајњим кратким слоговима задржавају непренесен акцент Решетар убраја говоре Пипера, Куча, Братоножића и говор околине Подгорице.

⁹ Радосав Бошковић, *Извештај Радосава Бошковића*, у: *Одабрани чланци и расправе*, ЦАНУ, Титоград 1978, 39-45. Бошковић је идентификовао четири акцентатска система на територији црногорске дијалекатске области. Наиме, према развоју акцентуације, сви црногорски говори могу се подијелити у четири групе. „Потпуно стару акцентуацију” имају, по Бошковићевој класификацији, говори Пипера, Подгорице са околином, Зете, Куча и Братоножића. По томе би говори испитиваног подручја ГЗ припадали првој Бошковићевој групи, у којој акцент чува своје старо мјесто у свим положајима у ријечи, уколико нема морфолошких преношења и аналошких укрштања (*мѣња, нѣрѣд, сестрѣ, реклѣ, сестрѣ, женѣ*).

¹⁰ Драгољуб Петровић, *Из акцентолошке проблематике зетских говора*, 609-613.

¹¹ Митар Пешикан, *Један општи поглед на црногорске говоре*, 155-157.

шеним слогом јесу потврђени и несумњиво су репрезенти старог стања, али су прије лексикализовани и сведени на примјере хипокористичких образовања мушког и женског рода (*Пѣрѡ, Зѡрѡ*), двосложних именица које значе жива бића и оних емоционално обојених (*стрѣкѡ, ѡѡдѡ; јѡдѡ, јѡдѡ*), енклизе (*фѡлѡ* ти) и примјере у којима је отворена ултима добијена секундарно – губљењем финалног слога у инфинитиву (*носѣ*) и губљењем финалног *x* у 1. л. једн. аориста (*пѡѡдѡ*). Непренесен ултимски акценат забиљежен је и у употреби двосложних личних имена у „обичном”, а не у хипокористичком смислу (*Мѡркѡ*), код којих је, истина, чешће забиљежена тенденција уопштавања колоналног акцента (*Мѣрко, Стѡнко, Рѡјко*).

2.1. Сагледани инвентар, природа и дистрибуција акцента у говору овог подручја упутили су на заступљеност старије акцентуације која познаје само два акцента супротстављена један другом само квантитетом, не и интонацијом те је због рецесије која се вршила само у границама природе силазних акцената у потпуности искључена тонска акценатска опозиција. Оба акцента се могу наћи на свим слоговима у ријечи: *дуги акценат* има прилично слободну дистрибуцију и обичан је како на отвореној тако и на затвореној ултими ријечи (*војнѣк, бунѡр, занѡт, колѡч, дувѡн / читѡм, перѡм, зовѡш ...*), уз напомену да је на отвореној ултими обичнији него кратки (*женѡ, водѡ, земљѡ / трѡсѡ, вѣчѡ, вѣрѣ / печѣ, бијѣ, читѡ / дѣрѡ, прѣчѡ, бљѡжѡ / школскѡ* имѡње (С), *Тѡмовскѡ* пѡље (М), *старинскѡ* понѡшѡње (Б), *краљевскѡ* крѣна (Л), крѣши *горскѣ* (С) / *коѣ, којѡ, коѡ ...*), а стабилност *кратког акцента* на затвореној ултими¹² и у унутрашњости ријечи посвједочена је великим бројем примјера (*отѡц, унѣк, крѡвѡт, живѡт, читѡт / стрѡнѡц, мѡчѡк, зѡтвѡр, рѡѡт / катѡнац, кредѡнац, учѣтѡл, огњѣште, годѣште, прѡс'ѡднѣк...*).

2.2. Издвојићемо неколико маркантних црта у акцентуацији испитиване говорне зоне.

3. У акценатском лику множинских облика промјене једносложних именица мушког рода, које основу проширују у мецима -ов/-ев, забиљежена је досљедна тенденција скраћивања дугог акцен-

¹² Присуство дјелимичне, тзв. „парцијалне”, рецесије акцента у говору ГЗ претпоставља непознавање повлачења кратког акцента са затворене ултима будући да је финални сугласник ометао њену дезакцентуацију. Овај акценатски тип продуктиван је и стабилан у испитиваном говору.

та једнине: *сѝн-сѝнови-сѝнѡвѧ-сѝновима-сѝнове*; *стрѝц-стрѝчеви-стрѝчѡвѧ-стрѝчевима-стрѝчеве*; *прѝт-прѝтови-прѝтѡвѧ-прѝтовима-прѝтове*; *сѧт-сѧтови-сѧтѡвѧ-сѧтовима-сѧтове*.

У већини староцрногорских говора више је једносложних именица које проширењем основе у множинским облицима показују досљедност у погледу краћења акцента.¹³ Акценатски тип са краткосилазним акцентом у множини именица овог типа у експанзији је и у неким говорима „прогресивног” источнохерцеговачког дијалекта те „прелазним” црногорским говорима.¹⁴

3.1. Поред констатованог заступљенијег окситоног лика у хипокористицима м. и ж. рода те у двосложним именицама емоционално обојеним и именицама које значе жива бића, ову говорну зону карактерише повлачење ултимског акцента у облику вок. једн. назначених именица, које је пропраћено промјеном његовог квантитета: *Пѡро*, *Јѡво*, *Андро*, *стрѝко*, *ђѡдо*. Такође, приликом употребе хипокористика са именицом „чија је функција учтиво, породично и слично ословљавање”, досљено је регистрована њена дезакцентуација: *стрико*-Мѝко (Б), *ђѡде*-Бѡжо (С), *баба*-Зѡре (С), *стрина*-Рѡсе (М). Помјерање акцента у хипокористику, уз промјену квантитета, забиљежено је и приликом његове употребе са очевим именом, које се може објаснити „честом ненаглашеношћу личних имена” при употреби са очевим именом (будући да је познато колико је у Цр-

¹³ Михаило Стевановић, *Систем акцентуације у типерском говору*, Српски дијалектолошки зборник, књ. X, Београд 1940, 75; Бранко Милетић, *Црмнички говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. IX, Београд 1940, 399; Митар Пешикан, *СК-Љ*, 57; Лука Вујовић, *Мрковићки дијалекат*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVIII, Институт за српскохрватски језик, Београд 1969, 217; Миодраг Јовановић, *Говор Паитровића*, Универзитет Црне Горе, Подгорица 2005, 261; Аднан Чиргић, *Говор подгоричких муслимана (синхрона и дијахрона перспектива)*, Институт за црногорски језик и језикословље „Војислав П. Никчевић”, Цетиње 2007, 29-30.

¹⁴ Маго Пижурица, *Говор околине Колашина*, Одјељење умјетности, књ. 12, ЦАНУ, Титоград 1981, 32; Данило Вушовић, *Диалект источне Херцеговине*, Српски дијалектолошки зборник, књ. III, Београд 1927, 41; Драго Ћупић, *Акцент именица у бјелопавлићком говору*, Прилози проучавању језика 6, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новог Саду, Нови Сад 1970, 139-140; Драго Ћупић, *Говор Бјелопавлића*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXIII, Београд 1977, 76-77; Данило Барјактаревић, *Бихорски говор. Фонетске особине и акценат*, Зборник Филозофског факултета у Приштини, књ. III, Приштина 1966, 55-56.

ној Гори уобичајено да се људи „називају” по очевом имену): *виђи Мила Сāvдва* (Л); *ѐ* (в)о ти *Бѓжа Милдѓва* (Ц).

3.2. У говору ГЗ забиљежено је дуљење акцента у слогу испред сугласничке групе на чијем је првом мјесту сонант. Репрезентативни су примјери именица са старим кратким акцентом на затвореној ултими, акцентом који је наслијеђен из епохе старије акцентуације (*бѓрдѓц – бѓрѓца; стрѓнѓц – стрѓнца*), именица са стабилним кратким акцентом на иницијалном слогу (*стѓраѓц – стѓрѓца; пѓлаѓц – пѓлѓца*), те вишесложних именица м. рода типа *једѓнѓц – једѓнца; катѓнаѓц – катѓнца*. Дуљење се третира као последица губљења непостојаног *a* у облицима промјене, односно последица губљења некадашњег полугласника у слабом положају. Ова општа „штокавско-чакавска”¹⁵ особина није спроведена у неким црногорским говорима¹⁶, који или нијесу развили дужину у зависним падежима, или су је изгубили под утицајем облика у којима је није било.

3.3. У именицама на *-је* забиљежено је недосљедно дуљење акцента у слогу пред сонантом: *Митрофѓани* су *имѓл’и грдѓље* у *Фрѓсѓће* (М); *ботѓнскѓ грдѓље* (ј)е у *Српскѓ* (С); *Ботѓн* (ј)е *биѓ’о пѓзнѓт* по *грдѓжѓу* у *дѓнѓи дѓ’о сѓла* (Б); *нѓнѓ* (ј)е *грдѓље тѓн* (Л); *Бѓк* ти *здрѓвље дѓ* (Б) / *вѓцарѓ(ј)ѓ* не *кѓ рѓбје* (М); *ѓмѓ* л’и *грдѓље тѓмо* (С); *кѓ гвѓжје* тврдѓ (М). Колебање овог типа присутно је и у црногорским говорима са новијом акцентуацијом.¹⁷

3.4. Чини нам се да су регистровани акценатски ликови вишесложних именица средњег рода на *-иште* прије упутили на незавршене процесе превлачења акцента ка почетку ријечи¹⁸, будући да је, чак и у говору истог информатора, забиљежена напоредна употреба два акценатска лика: да *излѓзѓм* у *дворѓиште* (Б); и *огнѓиште* у *стѓрѓ кѓћу* (С); више *играл’ѓшта* *ѓмѓ* мало земље (С); *јѓ* мн’ѓм да (ј)е *ѓна твѓ’е годѓиште* (Л); *тѓ* си *дѓјете* за мѓне, *ђетѓиште* (Ц) / *кѓт двѓрѓиште* *замирѓшѓ* (Б); не *дѓ(ј)ѓ* ни *ѓграл’ѓште* *ѓ села* (Ц). Именицама средњег рода које основу проширују сугласничким елементом (именице II Стевановићеве врсте) приписали смо нивела-

¹⁵ Митар Пешикан, *Један општи поглед на црногорске говоре*, 158.

¹⁶ Михаило Стевановић, *Систем акцентуације у ниперском говору*, 87; Данило Барјактаревић, *Бихорски говор*, 58.

¹⁷ Мато Пижурѓца, *Говор околине Колашина*, 26.

¹⁸ Невјероватније звучи став да акценат на првом слогу суфикса припишемо именицама које „долазе” из неких старијих језичких периода. В.: Аднан Чиргић, *Говор подгоричких муслимана*, 32-33.

цију акцента према основама, коју Пешикан¹⁹ приписује и сродним СК-Љ говорима: л'йше (ј)еднѠг *парчѣта* (Л); ўзѣла са двѧ *парчѣта* (С); н'йшта бе свѠк (< свог) *ђетѣта* (Л); мѣсо от прошлогѠдйшњѣ-га *тел'ѣта* (Ц) / бљѣше л'и дрўгѠга *ймена* (Б); нѣмѧ *врѣмена* (Ц).

3.5. Значајно је пажњу посветити питању дистрибуције акцента у облику ген. једнине и множине именица женског рода на *-а* (именице III Стевановићеве врсте), које су кратки акценат у ном. једн. добиле превлачењем старог ултимског кратког акцента у метатак-сичком духу (*жѣна, вѣда, нѣга* и сл.). Дуги акценат на наставку (на отвореној ултими) досљедан је у облику ген. једн. ових именица и репрезент је старог стања: нѣмѧ *водѣ* (Б); ђѣ ђеш от рѧнѣ *зорѣ* (Л); вйђи овѣ *женѣ* (М); кѧ преко *ногѣ* (С). И прозодијски лик инструментала једн. примјер је непренесеног акцента: забрѧнй'Ѡ да крѠчй *ногѠм* на његѠво (Л); Ѡл'и *женѠм* одйт (Б). Истина, колебања у избору и употреби прозодијског лика у облику ген. мн. ових именица нијесу забиљежена и регистрован је само лик са пренесеним акцентом: не чў'ѣм от овйјѧ *жѣнѧ* (М); да не унѠсймо овѠ штѠ ни је испо *нѠгѧ* (М); не мѠгу се *нѠгѧ* држѧт (Ц). Компликованија је ситуација код именица женског рода на *-а* са дугим акцентом у номинативу једнине, који је добијен или аналогичном (у резултату тежње за уједначавањем акцента према другим члановима парадигме)²⁰, или у резултату рецесије ултимског кратког акцента на дугу претону. Својеврсни акценатски дублетизам уочен је у прозодијском лику ген. једн. ових именица: ѣто ти га више *глѧвѣ* (С); *глѧвѣ* ми, нѣ знѧм (Б); от *глѧвѣ* до *пѣтѣ* (М), те у акценатском лику инстр. једн.: мѠш-и *рукѠм* (М); Ѡн *глѧвѠм* мѠже дофѧтйт плафѠн (Б); покрй(ј) тѠ покѠшенѠм *трѧвѠм* (С); штѠ ти је с *глѧвѠм*, дйјете (Л), што ствара утисак да су и код отворене и код затворене ултима ријечи при-

¹⁹ Митар Пешикан, *СК-Љ*, 45.

²⁰ Миодраг Јовановић, *Систем акцентуације у говору Пипера – од Стевановићевог описа до савременог стања*, у: *Живот и дјело академика Михаила Стевановића*, Одјелење умјетности, ЦАНУ, Подгорица 2002, 137; Миодраг Јовановић, *Прераде прозодијских система појединих црногорских говора као резултат додира новоштокавске и старијих акцентуација*, у: *Српски језик у (кон)тексту*, књ. 1, Крагујевац 2008, 351-352: „Повлачење акцента без промјене интонације у примјерима типа *глѧва, браѧа, дўша, грѧна, пѣта* дио је модела распрострањеног и у другим сродним црногорским говорима – у питању је у ствари аналошка појава, тј. тежња за уједначавањем акцента угледањем на друге чланове парадигме: на облике акузатива једнине *глѧву, дўшу*; вокатива једнине и множине *глѧво, дўшо, глѧве, дўше*; номинатива и акузатива множине *глѧве, дўше*”.

сутне разлике унутар ове говорне зоне те прозодијска колебања у погледу дистрибуције дугог акцента.²¹ На „нестабилност” дистрибуције дугог акцента упутили су и акценатски ликови облика презента глагола I Стевановићеве врсте типа: *трѣс(ти)*, *вѹћ(и)*, *рѣс(ти)*: *трѣсѹ* ни се нѡге ѡ стрѣ^ха (Л); *вѣзѣ* натенѣне (Б); *рѣстѣ* кѣ ис водѣ (Л) / вѣс се *трѣсѣ* (С); *јѣ* се чѹдѣм штѡ се *трѣсѣи* (М); не причѣ, но *вѣзѣ* (С); *рѣстѣ* л’и тѡ мѣлѡ (Ц).

3.6. Сагледавањем акценатских прилика у облику презента, дошло се до закључка да говор подручја ГЗ карактерише израженост видске акценатске опозиције, односно зависност акцента презента од глаголског вида, што је системска тежња у свим старцрногорским говорима²²: да се не *печѣм* на овѡ сѹнце (С); *ракѣју* *печѣмо* (С); да *јѣ метѣм*, а ви просѣпѣ(ј)те (Б); штѡ кѣ цѣјѣф Цѣјевна *течѣ* (М); *плетѣ* пѣпе (С); ѡни ѣно *печѹ* (С); немѡ(ј) да те двѣ пѹта *зовѣм* (Л); *перѹ* се (М) / кѣт *испѣчѣм* (Ц); чѣкѣ(ј) да се *испѣчѹ* (Ц); ѡћу прѡвѡ да *и(х) опл’ѣтѣм* (С); трајѣи да јо(ј) *испл’ѣтѣм* пл’етенѣце (Б); да кѹћу *омѣтѣ* (Ц); стрѣ(х) ме да не не *наздѡвѹ* (Б); трајѣи да јо(ј) *убѣрем* којѹ (М)... На основу доступне грађе потврђена је и елиминација акценатског типа *носѣм*, *ломѣм* у корист типа *нѡсѣм*, *лѡмѣм*: *јѣ* нѣ знѣм штѡ ти бѣ да тѡ *лѡмѣи* (Ц); вѣзда брѣме *нѡсѣм* (Б). На ширину зоне ове „маркантне акценатске појаве” упућује и М. Пешикан, приписавши је широј ареи црногорских говора – „од Лепетана до Пипера”²³. Дијалектолошка испитивања су потврдила да је елиминисање овог акценатског типа карактеристика и сродних црногорских говора²⁴, а да је очуваност и стабилност типа *ломѣм* регистрована у говору Бјелопавлића и Васојевића²⁵ те да се објашњава тежњом за спровођењем видског акцента у облику презента, којој евидентно теже староцрногорски говори (*ловѣм* – *улѡвѣм*).²⁶ Акценатски лик инфинитива карактерише постојаност и чување дужине тематског

²¹ Код затворене ултиме ријечи присутне су, у погледу дистрибуције дугосилазног акцента, разлике и унутар других говорних зона. В.: Миодраг Јовановић, *Посљедице додира и преплитања различитих акценатских система у црногорским говорима*, Зборник посвећен Драгу Ћупићу, Институт за српски језик САНУ (у штампи).

²² Митар Пешикан, *Један општи поглед на црногорске говоре*, 163.

²³ *Исто*, 158.

²⁴ Митар Пешикан, *СК-Љ*, 68; Миодраг Јовановић, *Говор Паитровића*, 444-445: *носѣ(ти)* / *нѡсѣ*.

²⁵ Драго Ћупић, *Говор Бјелопавлића*, 91.

²⁶ Миодраг Јовановић, *Систем акцентуације у говору Пипера...*, 145.

вокала (ако се не налази под акцентом), што је не само „староцрногорска” него и општецрногорска особина: *плѡкѡт; грѡјѡт; трѡјѡт; дѡзѡт; гл’ѡдѡт; чѡкѡт; слѡшѡт; сѡпѡт; обрѡјѡт; ћѡрѡт; вечѡрѡт; рабѡтѡт; врѡћѡт; брѡнѡт; дѡгнѡт; нѡкнѡт; гѡзѡт; мѡсл’ѡт*. Акцент инфинитива глагола сложених од **nesti* увијек је на префиксу: *дѡнијет; пѡнијет; ѡнијет*, а префикс је носилац акцента и код глагола сложених са *ићи*: *ѡтѡс, ѡзѡс*. Акцентски лик инфинитива ових глагола диференцира говор ГЗ од прилика забиљежених у кучкопиперској говорној зони.²⁷

3.7. Регистар специфичних акценатских обиљежја ове говорне зоне може бити проширен навођењем акценатског лика глагола *врѡтѡт* и глагола с њим сложених: *сврѡтѡт, наврѡтѡт*. Карактеристична је, такође, изражена тенденција дуљења акцента у облицима презента глагола V Стевановићеве врсте²⁸: не ваљѡ да *затварѡм* кѡћу (Б); мѡ смо ѡзѡл’и да и(м) тѡ *напрѡ(в)љѡмо* (Б); јѡ ве *поздрѡ(в)љѡм* (Л). Поред уобичајене употребе безличног глагола *требати* у личном облику, изненађује његов акценатски лик, непотврђен у другим црногорским говорима: *знѡш тѡ штѡ мѡне трѡбѡ* (М); *трѡбѡ* да се крѡнѡ (Л); ко ѡѡкѡра *трѡбѡм* (Б); не би *трѡбѡ*, чврѡс е (Ц); (х)ѡтрѡме ѡтетѡ пѡ сѡта *трѡбѡ* (С).

3.8. Сагледавање акценатских прилика у овој говорној зони налаже да укажемо и на ријетке примјере придјева који промјеном видског лика мијењају и акценат: *здрѡф / здрѡвѡ, прѡф / прѡвѡ, стѡр / стѡрѡ*, уз напомену да испитивани говор не чува разлику између придјева одређеног и неодређеног вида која се у прогресивним црногорским говорима манифестује и на фонолошком и на морфолошком плану. Прилично широку употребу у говору ГЗ има придјев *вѡљѡ*, чији акценатски лик, одсуством дуљења испред некадашњег полугласника, показује неслагање са ликом у јужнијим црногорским говорима²⁹. Иако је чешћи у топонимији (*Вѡљѡ брѡјек* (< бријег), *Вѡљѡ потѡпине, Вѡљѡ потѡци, Вѡљѡ прл’ѡна, Вѡљѡ чѡпѡр, Вѡљѡ главѡца, Вѡљѡ врѡ*), није му страна ни апелативна функција:

²⁷ На прилике у кучкопиперској говорној зони указао је Д. Петровић. В.: Д. Петровић, *Главније особине акценатског система у говору Врачана*, 183: *донѡјет, умрѡјет, отѡс, отрѡс, почѡт*.

²⁸ Уп.: Лука Вујовић, *Мрковићки дијалекат*, 101. Тенденција преласка краткосилазног акцента у дугосилазни забиљежена је и у говору Мрковића, нпр. *напрѡ(в)лај / напрѡ(в)лај*.

²⁹ Бранко Милетић, *Црмнички говор*, 419: *Вѡљѡ пѡтѡк*.

вѣльї су не јăди нăшл'и (М); ако те срѣћа не причѣкă, на *вѣльѣга* е кѡња не мѡш стїћ (Л); мўчи, не грїјѣши се, *вѣльă* и(х) је мўка нăшла (Ц); збѡрăше онї да су тѡ *вѣльї* јăди и да смо почїнўл'и штѡ смо тѡ отрѣсїл'и (Б). Уопштавање досљедно кратког акцента у придјевима *црн* (С), *тврт* (Б) (< тврд), *брс* (М) (< брз) доводимо у везу са иначе наглашеном тенденцијом скраћивања вокалног *p* у говору који смо испитивали. У акценатском лику облика компаратива м. р., твореног помоћу наставка *-ији*, регистровано је спорадично дуљење акцента због промјена гласовне природе: *височї* зă главу (Ц); ђă(в)ола (ј)е *јаторнї* (Л); *мил'ї* су ми овї мѡи (Б); *старї* са(м) јă от њѣга (С).

3.9. Кратки акценат силазне интонације, настао у резултату рецесије старијег датума, уопштен је у облицима ген. и акуз. и са њима изједначеним облицима дат. и лок. једн. личних замјеница 1. и 2. лица једн.: *мѣне* су тѡ рѣкл'и (С); от *мѣне* до њѣга нѣмă десе мѣтăрă (Б); дă(ј) тѡ мѣне (М); *тѣбе* ми и овѣ ђецѣ (С); *тѣбе* ѡни дѣнăхў свѣ дăт (Ц). Лична замјеница 3. лица једн. досљедно уопштава кратки акценат без обзира на родну припадност: *ѡн* пѡгибе гл'ѣдајўћи (Б); *ѡна* (ј)е жївљѣла сто гѡдїнă (Л); *ѡно* ѣаше тўн с'ѣс (С). Уколико су упитно-односне замјенице *ко*, *што* сложене са допусном рјечцом са функцијом појачавања замјеничког или везничког значења *гој/гођ*, акценат је чешће на рјечци, без обзира на одређеност или неодређеност значења тако сложене замјенице. Дуљење акцентованог самогласника у рјечци *гој/гођ* нијесмо биљежили³⁰: чїњи *што гѡј* ѡћеш (Б); нѣка дѡђѣ *ко гѡј* ѡће (С); *што гѡђ* тї прїчăш (Л). Чешће регистроване несажете облике *присвојних замјеница* 1. и 2. л. једн. карактерише досљедно присуство покретних вокала. Што се тиче њиховог акцента, забиљежено је уопштавање дугог акцента: тѡ е *мо'ѣга* ѡца (Л); пїтă са *тво'ѣга* брăта (Л); свăко ко *сво'ѣга* (С). Умјесто облика показних замјеница м. р. *овај*, *онај* чешћи су нестандардни облици са уопштеним дугим ултимским акцентом: *овї* је нѣђе далăзи'о (Л); *онї* се умўсї'о кă да плăчѣ (Б). И облик показне замјенице *тај* чешћи је без финалног *ј* и са уопштеним дугим акцентом: *тă* штѡ (ј)е ѡће бї'о (М); нѣће *тă* чѡче, не дăјў му (Ц). Показне замјенице подложне су губљењу акцента, нарочито када су употријебљене у функцији атрибута па је акценат показних замјеница често

³⁰ Михаило Стевановић, *Систем акцентуације у пиперском говору*, 145: *ко гѡј*, *што гѡј*.

условљен службом коју те замјенице имају у реченици. Уколико је на замјеници реченични нагласак, замјеница је носилац најчешће дугог ултимског акцента. Уколико замјеница има функцију атрибута, финални слог замјенице постаје носилац тзв. предакценатске дужине: смѣтā ме *тā* чѣк (Б); поклонѣћу ти *овѣ* прслѣк (М).

4. У говору ГЗ регистровани су само резултати старог прасловенског преношења акцента на проклитику. Преношење чешће захвата једносложне него двосложне основе (примјери преношења акцента са вишесложних основа су ријетки), те ријечи са дугим наглашеним слогом, уз неизбјежан закључак да су акценат чешће примали једносложни него двосложни предлози: дѡ *грāда* (Б); пѡ *дāну* (М); нā *стāн* (С); стāни ѱ *рѣт* (< ред) (Ц); не мѡш јо(ј) ѱћ ѱ *трāк* (< траг) (Л); пѡнијела би је ѱ *зѡбе* (М); пѡслāла са(м) пѡ *мѡжу* (Л); звā га е зā *кѡма* (С); āјмо ѱ *лāт* (< лад) (Б); јā са рāда пѡ *дāну* (М); стāни нā *крāј* (Б); ѱ *дѡм* не далāзѣ (М); упāла му с'екѣра ѱ *мѣт* (< мед) (Б); збѡрѣ кā крѡс нѡс (Б); нā *брѡт* по цѣјелѡ гѡдину (< брод) (С); бāчи тѡ нā *рамѡ* па ѣтā(ј) (М); дѡбро е, нā *вријеме* смо (Б); удāри'о га ѱ *глāву* (С); кѡћу е изгубѣ'о нā *кāрте* (Ц); уфāтите се зā *рѡке* (Л); ѡл'и одѣт ѱ *вѡјску* (Л); ѣ(в)о не нā *клѡне* (С); прикљѡчак зā *стрѡју* (Б); закопā(ј) то ѱ *зем.љу* (Б); бāчи га ѱ *воду* (М); тā е пошā ѱс *гору* (Ц); тѡ јо(ј) е испѡ *чāсти* (Б); рѡке су ми ѱ *мāс* (< маст) (М); уфāтѣће те ѱ *лāш* (< лаж) (Б). Што се тиче примјера за пренос акцента код глагола, најилустративнији су примјери преноса на одричну рјечцу *не* са облика аориста: нѣ *рече* ми (Л); штѡ ми нѣ *кāза* (М); нѣ *чека* ме нѡ ѡде (Л), имперфекта гл. *бити*: нѣ *бѣше* га тāмо (Ц); нѣ *бѣше* му ни сѣн (Ц), презента гл. *знати*: јā бѡгоми нѣ *знāм* бес да те лажѣм (Б) и императива гл. *бојати се*: мѡш сāм, нѣ *бѡј се* (Б). Код замјеница, преношење је најчешће забиљежено са инструментала једине личних замјеница 1. и 2. лица: тѣ ћеш зā *мнѡм* (Б); зā *мнѡм* лāвѣш (< лавеж) (С); зā *тобѡм* су (М). Репрезентативни примјери преношења акцента са бројева несумњиво су примјери сложених бројева везаних „свезом и” (бѡгоми су јо(ј) *двa(д)ес ѣ трѣ* (Б)).

5. Ванакценатске дужине су у говору ГЗ добро очуване како у предакценатској тако и у постакценатској позицији.

5.1. На основу доступне грађе закључујемо да *постакценатске дужине* показују тенденцију чувања и да су посвједочене:

– у придјевима изведеним суфиксима *-аф* (< *-ав*), *-ас(т)*, *-ин* (*зѡбāф*, *гāрāф*, *мршиāва*, *брāшнāва*, *љепѡшкāс*, *црвѣнкāста*, *бāбѣн*, *жѣнѣн*);

– у именицама различите семантике: *зид̄ар, ђев̄ер, п̄утн̄ик, р̄ад̄ос, ж̄а̄л̄ос, м̄ил̄ос, пр̄азн̄ик; ч̄е̄л̄ат, т̄е̄л̄ат*. Апстрактне именице, чији је наставак *-ос(т)* носилац дужине у номинативу једнине, немају дужину на овом слогу у зависним падежима (*ж̄а̄л̄ос – ж̄а̄л̄ости*);

– у наставку дат.-инстр. множ. именица III Стевановићеве врсте (*ј̄абук̄ама, ш̄ум̄ама, к̄иш̄ама* (према *жен̄ама, рук̄ама, ног̄ама*)) и у инструменталу једнине именица I Стевановићемо врсте, која се третира као специфичнија: *П̄е̄тр̄ом, гр̄ад̄ом, п̄утн̄ик̄ом, Ва̄сил̄иј̄ом, к̄р̄ш̄ом, п̄ут̄ом, пр̄ут̄ом / с̄е̄л̄ом, ч̄е̄л̄ом*;

– у наставку ген. једн. и ген. мн. именица III Стевановићеве врсте, уколико наставак није носилац акцента: *бр̄ад̄е, гла̄в̄е, гр̄ан̄е, в̄о̄јск̄е, п̄ет̄е, в̄ен̄е*. Примјећује се да наставак *-а* у ген. мн. претпоставља уопштавање дужине и на њему претходном слогу: *ч̄а̄р̄ан̄а, ј̄аб̄ӯка̄*;

– у облицима ген.-акуз. једн. личних замјеница 1, 2. и 3. л. једн., те упитно-односних замјеница *к̄д* и *ит̄д*, финални вокал у поста акценатској позицији увијек је кратак: *м̄ене, т̄е̄бе, њ̄ега / к̄ога, ч̄еса*. У инструменталу једн. придјевских замјеница, и уопште придјевских ријечи, у архаичном наставку некадашње тврде промјене, досљедно је потврђена дужина: *на̄шиј̄ом, ва̄шиј̄ом, он̄иј̄ом / зел'е̄ниј̄ом, жӯтиј̄ом*. И генитив, датив и инструментал множине замјеничко-придјевске промјене примјер су уопштене поста акценатске дужине: *на̄шиј̄а, ва̄шиј̄а, т̄иј̄а, св̄иј̄а, м̄дкриј̄ама, свој̄јама, св̄иј̄ама*;

– у презентским наставцима, у којима је забиљежена њена лична досљедност (*сл̄уш̄ам, ч̄е̄к̄ам, пр̄ӣч̄ам, пл̄а̄ч̄емо, д̄ӣж̄емо, бр̄ӣн̄ете, ст̄ӣгн̄ете, н̄д̄с̄иш, л̄д̄миш ...*). На факултативност појаве поста акценатске дужине може да упути лик презентса са *-јем, -јеш, -је* у наставку глагола II и IV Стевановићеве врсте. Претпостављамо да на факултативност дужине утиче како темпо и интензитет говора тако и фонетско скраћивање које је проузроковано природом контактних вокала усљед редуцираности иначе нестабилног гласа *j*.³¹ Дужина је стабилна и у 3. л. мн. глагола *мо̄ћи* (џни *м̄д̄г̄у с̄а̄мо да и(х) је б̄ок да̄ (Б)*), али и у облицима помоћних глагола *џт̄е* (џни *џт̄е с̄а̄мо да р̄е̄ч̄еш (Б)*) и *н̄ет̄е* (*н̄ет̄е да љ̄ј̄ (С)*);

– у императиву: *гл'е̄д̄а̄(ј), гл'е̄д̄а̄(ј)мо, гл'е̄д̄а̄(ј)те*;

³¹ В.: Митар Пешикан, *СК-Љ*, 68; Митар Пешикан, *Један општи поглед на црногорске говоре*, 161.

– у 3. л. мн. аориста, уз краткоћу финалног вокала: *џзѣше, пџчѣше*. У 3. л. мн. аориста неких глагола забиљежена је и дужина на ултими: *рѣкошѣ*;

– у имперфекту: *мѣсља(х), трѣса(х)ѣ, нџсаше, вџљаше*;

– у трпном гл. придјеву глагола на *-ну/-не-*: *дѣгнѣт, преврнѣт, покрѣнѣт, окрѣнѣта*. Поста акценатска дужина забиљежена је и у трпном глаголском придјеву неких других глагола: *озѣдѣт, написѣт, удавѣта, затрпѣта*;

– у радном гл. придјеву финално *a*, које је настало асимилационим упрошћавањем секвенце *-ao*, има обавезну дужину: *рѣка, пѣка, чѣка*. И облици ж. и с. рода р. гл. п. сложених глагола најчешће уопштавају поста акценатску дужину: *пџрѣсла, ѣзвѣкла, џбѣкла*;

– у глаголским именицама: *гл'ѣдѣње, вѣрѣње, плѣкѣње*;

– у основним бројевима *десет* и *девет*, под условом да не изгубе финално *t* у сантхију: *дѣсѣт, дѣвѣт* (али: *десе* ђевџѣка);

– у неким презименима: *Попџ(в)ѣћ*.

5.2. Међу именицама и глаголима који имају стабилан кратки акценат на затвореној ултими препознати су и прозодијски ликови са стабилним претходим дугим слогом: *тѣрѣт, мѣл'ѣт, прѣзџр, почѣтѣк, зѣкџн, пѣтѣње / шѣрѣт, пѣсѣт, рѣдѣт, грѣдѣт, рѣшѣт, бѣѣжѣт, ѣтѣт*. Поред досљедне дужине преда акценатског слога у хипокористицима м. и ж. рода те двосложним личним именима (*Пѣрџ, Л'ѣкџ, Јџкџ, Жѣрџ / Дѣсѣ, Вѣкѣ, Вѣсѣ, Рѣдѣ / Мѣрџ*), њена стабилност потврђена је и у:

– у дат.-инстр. мн. именица III врсте, чији је акценат у ном. једн. дуг: *грѣнѣма, стрѣнѣма, глѣвѣма* (према: *водѣма, ногѣма*);

– у презенту глагола II Стевановићеве врсте регистрована је напоредна употреба два акценатска лика, при чему је један репрезент уопштене и стабилне преда акценатске дужине: *вѣчѣм, трѣсѣ*. У презенту и радном гл. придј. глагола VI и VII Стевановићеве врсте преда акценатски квантитет је стабилан: *стѣдѣм, жѣвѣм, бѣѣжѣм, ѣтѣм / бѣѣжѣа, бѣѣжѣла, цѣрѣло*;

– у 1. л. једн. аориста глагола II Стевановићеве врсте: *истрѣсџ, уписѣ, кѣзѣ*;

– у глаголским именицама: *пѣсѣње, кѣпѣње, чѣвѣње*;

– у трпном гл. придјеву и радном гл. придјеву неких глагола: *обѣчѣна, отрѣшѣна / прѣчѣ, скѣка, знѣва, чѣја*;

– у неким презименима: *Стѣнѣћ*.

5.3. Дужину прије и послје наглашеног слога регистровани смо у примјерима: *прѣс'ѣднѣк, рѣсѣднѣк, нѣсл'ѣднѣк, прѣстѣвнѣк, рѣ'ѣтнѣк, мѣл'ѣтнѣк...*

5.4. Необавезност предакценатске дужине одликује облик 1. л. једн. м. р. радног глаголског придјева глагола *дѣћ*: *дѣшѣ / дошѣ*, затим облик м. р. трпног гл. придјева глагола *чѣт* и *шѣт*: *чѣвѣн / чувѣн; шѣвѣн / шивѣн*. У говору ГЗ забиљежена је тенденција дужења предакценатског слога у неким именицама: *јѣдѣс, лѣкѣт, нѣпрѣдѣк, нѣстѣпѣк, нѣкљѣчѣк*. Недосљедност у употреби постакценатске дужине забиљежена је у облику 1. л. једн. м. р. радног глаголског придјева глагола VI Стевановићеве врсте: *нѣшитѣо / нѣшитѣо; уфѣтѣо / уфѣтѣо*. Често забиљежена именица *чѣљаде* упутила је на још један примјер недосљедне употребе постакценатске дужине у испитиваном говору: *чѣљаде / чѣљаде*.

6. Регистар карактеристичних акценатских обиљежја уврстио је говор ГЗ, подручја које се налази на шестом километру јужно од Подгорице, у зону староцрногорских говора. Опредијеливши се за диференцијални приступ у опису прозодијске структуре овог говора, који је налагао биљежење одступања како од норме тако и од стања описаног у другим сродним и несродним црногорским говорима те њихово систематско поређење, надали смо се да ћемо бар у начелу обухватити сложену проблематику прозодијских алтернација у фреквентним врстама ријечи и скренути пажњу на инвентар појава чији се акценатски лик у дијалектолошким радовима намеће као потреба испитивања. Испоставило се да индивидуализацији овог црногорског говора доприносе бројна обиљежја не само акценатског него и гласовног система, а да се неким сегментима прозодијске структуре говор испитиваног подручја с правом сматра издиференцираним црногорским говором. Без обзира на неоспорни продор језика стандарда, првенствено преко језика школе и језика медија, ортоепска норма у говору овог подручја није усвојена и говорна пракса не престаје да буде конкурентна правилима језика стандарда на свим нивоима језичке структуре.

ЛИТЕРАТУРА

Барјактаревић Данило, *Бихорски говор. Фонетске особине и акценат*, Зборник Филозофског факултета у Приштини, књ. III, Приштина 1966, 9-79.

Белић Александар, *Михаило Стевановић, Источноцрногорски дијалекат*, Јужнословенски филолог, књ. VI, Београд 1935, 161-181.

Бошковић Радосав, *Извештај Радосава Бошковића, у: Одабрани чланци и расправе*, ЦАНУ, Титоград 1978, 7-23.

Бошковић Радосав, Малецки Мјечислав, *Истраживања дијалеката Старе Црне Горе с освртом на суседне говоре* (приредио Радојица Јовићевић), Гласник Одјељења умјетности, књ. 20, ЦАНУ, Подгорица, 2002, 5-14.

Вујовић Лука, *Мрковићки дијалекат*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVIII, Институт за српскохрватски језик, Београд 1969, 73-398.

Вушовић Данило, *Диалект источне Херцеговине*, Српски дијалектолошки зборник, књ. III, Београд 1927, 1-71.

Ивић Павле, *Дијалектологија српскохрватског језика, Увод и штокавско нарече*, Матица српска, Нови Сад 1985.

Јовановић Миодраг, *Говор Паиштровића*, Универзитет Црне Горе, Подгорица 2005, 1-528.

Јовановић Миодраг, *Систем акценатуације у говору Пипера – од Стевановићевог описа до савременог стања, у: Живот и дјело академика Михаила Стевановића*, Одјељење умјетности, књ. 21, ЦАНУ, Подгорица 2002, 133-147.

Јовановић Миодраг, *Прераде прозодијских система појединих црногорских говора као резултат додира новоштокавске и старијих акценатуација, у: Српски језик у (кон)тексту*, књ. 1, Крагујевац 2008, 345 – 357.

Јовићевић Андрија, *Зета и Љешкопоље, Скадарско језеро*, ЦИД, Подгорица 1999.

Милетић Бранко, *Црмнички говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. IX, Београд 1940, 211-663.

Николић Берислав, *Упитник за испитивање акцената у штокавским говорима*, Јужнословенски филолог, књ. XXVII, св. 1-2, Београд 1966/1967, 307-336.

Петровић Драгољуб, *Из акценолошке проблематике зетских говора*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXVII-XXVIII, Нови Сад 1984-1985, 609-613.

Петровић Драгољуб, *Главније особине акценатског система у говору Врачана у Зети*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XV/2, Нови Сад 1973, 171-195.

Петровић Драгољуб, *Гласовне особине говора Врачана у Зети*, Годишњак Филозофског факултета, књ. XV/1, Нови Сад 1972, 179-210.

Пешикан Митар, *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XV, Научно дело, Београд 1965, 1-294.

Пешикан Митар, *Један општи поглед на црногорске говоре*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXII/1, Нови Сад 1979, 149-169.

Пижурица Мато, *Говор околине Колашина*, Одјељење умјетности, књ. 2, ЦАНУ, Титоград 1981, 7-245.

Радусиновић С. Павле, *Становништво и насеља Зетске равнице од најстаријег до новијег доба*, књ. 2, Никшић 1991.

Решетар Милан, *Der shtokavische Dialekt*, Keiserliche Akademie der Wissenschaften, VIII, Wien 1907.

Ровински П. А., *Црна Гора у прошлости и садашњости. Етнографија*, том II, Издавачки центар „Цетиње”, Централна народна библиотека „Бурђе Црнојевић” Цетиње, Издавачка књижарница Зорана Стојановића Ср. Карловци, Нови Сад 1994.

Стевановић Михаило, *Источноцрногорски дијалекат*, Јужнословенски филолог, књ. XIII, Београд 1935, 1-129.

Стевановић Михаило, *Систем акценатуације у туперском говору*, Српски дијалектолошки зборник, књ. X, Београд 1940, 69-184.

Ђупић Драго, *Преглед главнијих особина говора Зете*, Јужнословенски филолог, књ. XXXIII, Београд 1977, 265-283.

Ђупић Драго, *Говор Бјелопавлића*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXIII, Београд 1977, 1-226.

Ђупић Драго, *Акцент именица у бјелопавлићком говору*, Прилози проучавању језика 6, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новог Саду, Нови Сад 1970, 135-153.

Фонолошки описи српскохрватских/хрватскосрпских, словеначких и македонских говора обухваћених опитесловенским лингвистичким атласом, Посебна издања, књ. LV, Одјељење друштвених наука, књ. 9, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево 1981, 543-551 (*Голубовици*, Павле Ивић, Драгољуб Петровић).

Jelena BAŠANOVIĆ

AN OVERVIEW OF MAIN CHARACTERISTICS OF THE ACCENTUATION SYSTEM OF THE UPPER ZETA REGION

Summary

The paper examines prosodic structure of dialects in Upper Zeta, the area to be found at the sixth kilometre south of Podgorica. Started by examining specific character of accentuation, it appears that the dialect of Upper Zeta has two accents opposing each other not only by quantity, but the intonation as well. It is worth noticing that the systematic comparison of the situation in this dialect to other, not only similar Montenegrin dialects (through monographies and other short papers in dialectology), which helped in presenting prosodic structure of the dialect.

Key words: Upper Zeta, the old Montenegrin dialect, system, accent, distribution rights, the open and closed ultimo, transfer accent, the non-accent lengths